

ДЖЕРЕЛА

1. Арестова О. Н. и др. Коммуникация в компьютерных сетях // Вестник Московского университета. — 1996. — Серия 14. — № 4. — С. 14–20.
2. Быховский Я. С. и др. Учим и учимся с Веб 2.0. Быстрый старт. Руководство к действию: учебно-методическое пособие. — М.: Интуит.ру, 2007.
3. Закон України «Про вищу освіту».
4. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. — М.: Academia, 1999. — С. 503.
5. Нокс Дж. Что могут дать компьютеры педагогике: Взгляд из американской школы / Информатика и образование. — 1991. — № 5. — С. 107–112.
6. Пережогин Л. О. Интернет-аддикция в подростковой среде. — <http://www.rusmedserv.com/psychsex/main003.htm>
7. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти».
8. Joinson A. N. The psychology of internet-behavior. — Palgrave Macmillan, 2003.

УДК -37.01.3-051

Теоретичні підходи до оновлення підготовки вчителя-вихователя

Яцула Т.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології
Херсонського державного університету

У статті акцентується увага на необхідності посилення особистісного компонента у педагогічній освіті вчителів-вихователів.

Сучасний етап розвитку школи характеризується переходом до гуманістичної, особистісно орієнтованої взаємодії суб'єктів виховного процесу (вчителя і учнів). Цей етап потребує осмислення місця й ролі вчителя в особистісному розвитку дитини, нових підходів до реалізації процесу її особистісного становлення, впровадження відповідних технологій. Усвідомлення цих проблем пов'язане з пошуком ефективних професійно доцільних шляхів підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи зі школярами у сфері дозвілля.

Історико-педагогічний аналіз літератури з питань підготовки вчителя-вихователя надав змогу виокремити та обґрунтувати сутність двох підходів до розвитку вчителя-вихователя. Перший з них розкриває та характеризує виховання як процес, цілі якого задані зовні. Відповідно до нього вчитель-вихователь передає школярам культурно-історичне розуміння добра, зла, розвиває здатність діяти на основі певних принципів. Головними якостями характеру школярів він вважає слухняність, вміння підкорятися, належне виконання вимог батьків, учителів.

Другий підхід розкриває процес виховання як саморозвиток школяра через створення відповідних для цього умов. Вчитель-вихователь при цьому є самодостатньою особистістю, яка здатна через взаємодію сприяти особистісному розвитку школяра, розкриттю його творчого потенціалу.

Ці концепції виховання знаходяться в основі професійно-педагогічної підготовки вчителя-вихователя, яка знайшла достатньо ґрунтовне висвітлення в науковій літературі (В. П. Андрущенко, Є. С. Барбіна, І. Д. Бех, В. М. Гриньова, О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюн, С. О. Сисоєва, В. А. Сластенін, Є. І. Рогов,

А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, Г. В. Троцько та ін.). Науковці визначили фундаментальні категорії професійно-педагогічної підготовки вчителя-вихователя: здібності, якості, спрямованість, педагогічне мислення, педагогічна свідомість та ін.

Мета статті полягає у висвітленні нових підходів до оновлення змісту підготовки вчителя-вихователя.

Як зазначає В. П. Андрущенко, щоб реалізувати себе у педагогічній професії, треба мати певні риси, «педагогічні параметри» [1, с. 6]. До них науковець відносить задатки і можливості, соціальні і моральні характеристики та знання, соціальний досвід та високі моральні якості. Визначаючи сутність соціальних і моральних характеристик, В. П. Андрущенко стверджує, що вони залежать від середовища, у якому живе і виховується людина, культури, системи навчання і виховання, безпосереднього оточення, самовиховання та інших факторів. До зазначених вище характеристик відносяться: спроможність учителя бачити в кожному вихованцеві особистість, віра в дитину, у можливість її виховання, вміння проникнути в духовний світ вихованця, здатність учителя до терпіння, сердечності, чуйності й інших емоційно-чуттєвих якостей [1, 7].

Це дає підстави зробити висновок про те, що підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів за своєю сутністю є особистісно розвивальним процесом, головною спрямованістю якого є визнання цінності вихованця і цінності взаємодії вчителя, що зумовлює духовний розвиток як вихованців, так і вчителя.

Таким чином, професійний розвиток студентів вищих педагогічних навчальних закладів ми розглядаємо у взаємозв'язку з особистісним самовизначенням, що, як зазначає М. С. Пряжников, є більш

складним утворенням у порівнянні з професійним [6, 6]. Сутність професійного самовизначення передбачає пошук та знаходження особистісного сенсу в обраній професійній діяльності, а також знаходження смислу в самому процесі самовизначення.

Особистісно розвивальний підхід у професійній підготовці вчителя розуміється як зростання, становлення, інтеграція і реалізація в педагогічній праці професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і вмінь учителя, як активне якісне перетворення педагогом свого внутрішнього світу, що призводить до принципово нового його устрою і способу життєдіяльності — творчої самореалізації в професії [3].

Перехід від цілі навчання «у вигляді знань — умінь — навичок у їх класичному розумінні до особистісних характеристик майбутнього професіонала» є показником професійної зрілості людини, професійного розвитку вчителя [4].

За такого розуміння проблеми важливим є розвиток суб'єктності майбутніх учителів-вихователів, яка пов'язана з усвідомленням цінностей взаємодії зі школярами, цілей і смислу педагогічної діяльності, власного статусу як референтної людини в просторі життя школярів. Саме це дає змогу стверджувати, що сутність змісту, форм, методів, засобів підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної діяльності зі школярами має набути відповідних змін.

Готовність — установка на педагогічну діяльність є складним особистісним утворенням майбутнього вчителя, яке в залежності від усвідомлення сенсу діяльності може мати варіативний характер прояву. Знання, уміння, навички при такому підході знаходяться в залежності від стану особистісного розвитку майбутнього вчителя, його позиції щодо виховної взаємодії зі школярами. Якщо готовність майбутнього вчителя ґрунтується на особистісному компоненті його ставлення до виховної діяльності як ціннісно-сислової, то елементом проектування діяльності стає «не фрагмент матеріалу, а подія в житті особистості, що дає їй цілісний життєвий досвід, у якому знання — частина його» [9]. При особистісно орієнтованому підході, як зазначає В. В. Сєріков, проектування навчання стає спільною діяльністю вчителя і учня, викладача і студента. Діалог виступає не як запланована ситуація на учбовому занятті, а як спосіб життєдіяльності суб'єктів в освіті [9]. За такого підходу знання, уміння, навички стають особистісно і професійно значимими і спонукають до їх збагачення шляхом саморозвитку.

Слід зазначити, що готовність студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи зі школярами зафіксована у певних проявах спрямованості на педагогічну діяльність, педагогічне мислення, педагогічну свідомість.

Педагогічна спрямованість учителя представлена такими векторами: 1) спрямованість на дитину (та інших людей) пов'язана з турботою, інтересом,

любов'ю, сприянням розвитку її особистості і максимальної самоактуалізації, індивідуальності; 2) спрямованість на себе зумовлена потребою у самовдосконаленні і самореалізації у сфері педагогічної праці; 3) спрямованість на предметну сторону професії вчителя (зміст предмета) [4].

Виходячи з цього, ми можемо зробити висновок, що підготовка майбутнього вчителя-вихователя у педагогічних ВНЗ як важливий особистісний компонент професійного становлення має включати розвиток спрямованості студентів на взаємодію зі школярами, яка відображає його ставлення до дитини, її захоплені, бажання разом з нею вирішувати проблеми особистісного становлення та ціннісно-сислового розуміння світу, який її оточує. Саме цей аспект спрямованості стимулює до самовдосконалення, саморозвитку і вимагає диференційовано, з позицій значущості для розвитку школярів ставитись до визначення змісту взаємодії.

Педагогічне мислення ми розглядаємо як необхідний процес педагогічної діяльності, який є складовою частиною самосвідомості майбутнього вчителя. Спираючись на визначення структурних складових процесу мислення (розуміння себе як суб'єкта мислення, диференціація своїх і чужих думок, усвідомлення ще не розв'язаної проблеми як власної, усвідомлення свого відношення до проблеми) [7, с. 269], уточнимо їх стосовно педагогічного мислення в напрямі його розвитку у студентів педагогічних ВНЗ. Розуміння себе як суб'єкта педагогічної діяльності орієнтує професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів-вихователів на збагачення дисциплін психолого-педагогічного циклу особистісно розвивальним змістом, головною метою якого має стати розвиток суб'єктності майбутнього вчителя, його референтності як значимої особистості в житті школярів.

Таким чином, ми стверджуємо, що педагогічна взаємодія між учителем та школярами буде ефективною «лише в тому випадку, якщо його учасники — дорослий і дитина — є взаємно значимими» [5, 7]. Саме тому значну увагу у своєму дослідженні ми надавали проблемам особистісного розвитку студентів педагогічних ВНЗ, розглядаючи цей процес як основу і провідний чинник у формуванні вчителя-вихователя, спроможного взаємодіяти зі школярами. Важливою складовою педагогічного мислення майбутнього вчителя-вихователя є сприйняття соціокультурного простору життя сучасних школярів з позиції діалогічності і полілогічності світосприйняття. Синергетичний підхід у науці свідчить про те, що існує декілька альтернативних шляхів розвитку різних систем світу, до яких відноситься і система виховання людини. Свідома зверненість до іншої людини як співоцінювача власної діяльності є початковою умовою продуктивності розумового акту [10].

В аспекті зазначеного вище особливе значення надається процесу взаємодії викладачів зі студен-

тами у педагогічних ВНЗ, який має набути рис діалогічності і полілогічності. Саме така позиція у підготовці майбутніх учителів-вихователів дає підстави визначити відповідну тенденцію щодо взаємодії зі школярами. Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що збагачення майбутніми вчителями власного досвіду взаємодії «викладачі — студенти» у форматі діалогічного і полілогічного спілкування, в якому головним є прагнення зрозуміти позицію, логіку іншого, є важливим компонентом підготовки студентів педагогічних ВНЗ до виховної роботи зі школярами.

Важливим у розвитку педагогічного мислення є усвідомлення проблем виховання школярів, особистого впливу на їх особистісний розвиток як власних, особистісно-професійних. Вирішення цього завдання у процесі підготовки студентів педагогічних ВНЗ до виховної роботи зі школярами ми вважаємо можливим через введення рефлексивних компонентів аналізу власного досвіду особистісного становлення. На підставі цього ми можемо стверджувати, що готовність до виховної роботи зі школярами — це певний рівень педагогічного мислення, яке дає змогу долати стереотипи взаємодії зі школярами і моделювати її (взаємодію) на основі власних уявлень щодо ціннісно-смыслових перспектив розвитку особистості школяра. Саме такий підхід, на нашу думку, сприяє формуванню певної особистісно-педагогічної свідомості майбутніх учителів-вихователів, що, у свою чергу, спрямовує сприйняття виховної взаємодії зі школярами як ціннісної професійної діяльності.

Отже, ми можемо зробити висновок про те, що звернення до ціннісно-смыслові сфери педагогічної діяльності в процесі підготовки студентів педагогічних ВНЗ і їх ролі в особистісному становленні

школярів у середовищі їхнього буття сприяє розвитку готовності до особистісно-референтного впливу на відповідний ціннісно-смысловий розвиток школярів. Саме формування ціннісно-смыслового сприйняття власної взаємодії зі школярами зумовлює формування як «ситуативних компонентів смыслові регуляції особистості (особистісні сенси, смыслові установки, смыслоутворювальні мотиви), так і стійких смыслових структур (смыслові конструкції, смыслові диспозиції і цінності)» [2].

На підставі зазначеного вище ми розглядаємо процес підготовки студентів педагогічних ВНЗ до виховної взаємодії як процес знаходження сенсу не лише в професійно-педагогічній діяльності, але й у більш широкому значенні — як визначення сенсу життя. Умовою виникнення сенсів, джерелом смыслознаходження є життєвий світ людини [8, 97]. Слід зазначити, що життєвий світ людини — це світ її відношень до обмеженої частини дійсності, одні фрагменти якої мають для неї більше значення, інші — меншу життєву значущість, треті можуть бути представлені лише потенційно. Будь-який факт дійсності, потрапивши до життєвої орбіти людини, може ініціювати виникнення смыслового до нього відношення і стати рефлексивно поглинаючою Я-концепцією, наповнюючи її новим смысловим змістом [8, 98]. Саме тому звернення майбутніх учителів-вихователів до аналізу соціокультурного середовища дозволяє школярів і його впливу на їх особистісний розвиток, на нашу думку, стає одним із спонукальних мотивів пошуку смыслу педагогічної взаємодії, своєї ролі значущої особистості у процесі соціалізації підростаючого покоління. Усвідомлення вчителем своїх потенційних можливостей, перспектив особистісного і професійного зростання спонукають його до постійної творчості, самовдосконалення.

АННОТАЦИЯ

В статье акцентируется внимание на необходимости усиления личностного компонента в педагогическом образовании учителей-воспитателей.

ДЖЕРЕЛА

1. Андрющенко В. П. Особистість учителя як предмет філософсько-педагогічної рефлексії // Вища освіта України. — 2007. — № 2. — С. 5–12.
2. Леоптьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. — М.: Смысл, 2003.
3. Митина Л. М. Модернизация российского образования и профессиональное развитие педагога. — <http://piga.ru/ru/news/detail.php?ID=703>
4. Митина Л. М. Учитель на рубеже веков: психологические проблемы. — <http://www.psyedu/view.php?id=197>
5. Петровский А. В. Трехфакторная модель значимого другого // Вопросы психологии. — 1991. — № 1. — С. 7–18.
6. Пряжников Н. С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения: учеб.-метод. пособие. — М.: Изд-во Моск. псих.-соц. института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. — 400 с.
7. Психологический словарь / Авт.-сост.: В. П. Копорулина, М. Н. Смирнова и др.; под общей ред. Ю. Л. Неймера. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. — 630 с.
8. Психология личности: учебное пособие / Под ред. проф. П. Н. Ермакова, проф. В. А. Лабунской. — М.: Эксмо, 2007. — 653 с.
9. Сериков В. В. Парадигма современного образования: ориентация на личность. — <http://pi.sfedu.ru>
10. Шалыгина И. В. Теоретические и технологические ориентиры диалогичности педагогического мышления. — <http://didactika.edu3000.ru>